

Sygn. akt. I C 1184/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 czerwca 2019r.

Sąd Okręgowy Warszawa- Praga w Warszawie Wydział I Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSO Eliza Nowicka – Skowrońska

Protokolant: Mariola Lipska

po rozpoznaniu w dniu 6 czerwca 2019 r. w Warszawie na rozprawie

sprawy z powództwa E. K.

przeciwko A. K.

o zapłatę

I. Zasądza od A. K. na rzecz E. K. kwotę 14.137 (czternaście tysięcy sto trzydzieści siedem) złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 28 stycznia 2015 roku do dnia 31 grudnia 2015 roku oraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 roku do dnia zapłaty;

II. umarza postępowanie co do kwoty 78.233 (siedemdziesiąt osiem tysięcy dwieście trzydzieści trzy) złote;

III. oddala powództwo w pozostałym zakresie;

IV. ustala, że pozwana A. K. ponosi koszty procesu w 52 % (pięćdziesięciu dwóch procentach), zaś powód E. K. w 48 % (czterdziestu ośmiu procentach), natomiast szczegółowe wyliczenie tych kosztów pozostawia referendarzowi sądowemu.

SSO Eliza Nowicka – Skowrońska

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 20 października 2014 roku E. K. wniósł o zasądzenie od pozwanej A. K. na swoją rzecz kwoty 33.000 zł tytułem zachowku po zmarłym B. K. (1) z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty oraz o zasądzenie od pozwanej A. K. na rzecz powoda kwoty 50.000 zł tytułem zachowku po zmarłej T. K. (1) z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty, a także o zasądzenie od pozwanej na jego rzecz kosztów sądowych w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych (pozew z 20 października 2014 roku, k. 5-6).

W odpowiedzi na pozew z dnia 12 maja 2015 roku pozwana A. K. wniosła o oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od strony pozwanej kosztów procesu według norm przepisanych (odpowiedź na pozew z 12 maja 2015 roku, k. 35-39).

Po ostatecznym sprecyzowaniu stanowiska powód wniósł o zasądzenie od pozwanej A. K. na swoją rzecz kwoty 15.422 zł tytułem zachowku po B. K. (1) wraz z ustawowymi odsetkami od wytoczenia powództwa do dnia 31 grudnia 2015 roku oraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 roku do dnia zapłaty oraz kwoty 11.567 zł tytułem zachowku po T. K. (1) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wytoczenia powództwa do dnia 31 grudnia 2015 roku oraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 roku. do dnia zapłaty.

Na rozprawie w dniu 7 marca 2019 roku powód cofnął powództwo wraz z zrzeczeniem roszczenia ponad kwotę 15.422 zł oraz ponad kwotę 11.567 zł. Pozwana natomiast podtrzymała dotychczasowe stanowisko (pismo procesowe z 5 marca 2019 roku, k. 213-214, protokół rozprawy z 7 marca 2019 roku, k. 218-219, protokół z 6 czerwca 2019 roku, k. 245-248).

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 8 października 2007 roku B. K. (1), dziadek powoda E. K. wraz ze swoją żoną T. K. (1) darowali swojej córce A. K. zabudowaną nieruchomość gruntową położoną w K. przy ulicy (...), w powiecie (...), w województwie (...) oznaczonej numerem hipotecznym (...) o powierzchni 346 m² dla której w Sądzie Rejonowym w Otwocku IV Wydziale Ksiąg Wieczystych prowadzona jest księga wieczysta o nr (...). Jednocześnie w umowę darowizny ustanowiono na rzecz T. K. (2) (syna B. i T., ojca powoda) prawo do nieodpłatnego i dożywotniego użytkowania nieruchomości (akt notarialny nr 7403/2007, k. 11-13, odpis zupełny KW, k. 15-20).

T. K. (2) zamieszkiwał wspólnie z rodzicami w K.. Do 8 roku życia zamieszkiwał tam również powód ze swoją matką. A. K. mieszkała w K. do 1981 roku, a następnie wróciła do domu rodzinnego w 2008 roku, kiedy rodzice byli schorowani i wymagali opieki (zeznania pozwanej w charakterze strony, k. 246-247, zeznania świadka A. P., k. 93-95, zeznania świadka K. B., k. 95-96, zeznania świadka E. W., k. 97-98, zeznania świadka K. W., k. 115-116, zeznania świadka S. S., k. 128-128).

W dniu 19 lipca 2010 roku T. K. (2), ojciec powoda, otrzymał od rodziców darowiznę w wysokości 60.000 zł (zeznania pozwanej w charakterze strony, k. 246-247, zestawienie operacji bankowych, k. 54).

Dnia 25 października 2010 roku zmarł B. K. (1) nie pozostawiając testamentu. W dacie śmierci był żonaty z T. K. (1) oraz miał dwójkę dzieci - T. K. (2) oraz A. K. (akt zgonu B. K., k. 21).

Po śmierci ojca T. K. (2) nie pracował zawodowo, nadużywał przy tym alkoholu i nie wspierał powódki w opiece nad matką. Wówczas A. K. zajęła się opieką nad schorowaną matką, nie mogąc liczyć na pomoc brata w tym zakresie. T. K. (2) rozwiódł się z matką E. K.. Następnie powód w wieku 8 lat wyprowadził się z matką do Niemiec, gdzie do tej pory mieszka. Z ojcem sporadycznie kontaktował się telefonicznie i listownie, natomiast nie utrzymywał kontaktu z dziadkami ojczystymi (zeznania pozwanej w charakterze strony, k. 246-247, zeznania świadka A. P., k. 93-95, zeznania świadka K. B., k. 95-96, zeznania świadka E. W., k. 97-98, zeznania świadka K. W., k. 115-116, zeznania świadka S. S., k. 128-128).

W dniu 3 listopada 2013 roku zmarł ojciec powoda - T. K. (2) (akt zgonu T. K., k. 22).

Postanowieniem z 12 marca 2014 roku Sąd Rejonowy I Wydział Cywilny w Otwocku stwierdził, że spadek po zmarłym 3 listopada 2013 roku T. K. (2) na mocy ustawy nabył powód E. K. w całości. (postanowienie z 12 marca 2014 roku, k. 17 akt I Ns 1060/13).

Postanowieniem z dnia 15 maja 2014 roku Sąd Rejonowy I Wydział Cywilny w Otwocku stwierdził, że spadek po B. K. (1) nabyli z ustawy T. K. (1), córka A. K. oraz syn T. K. (2) po 1/3 (postanowienie z 15 maja 2014 roku, k. 32 akt I Ns 365/14).

W dniu 9 września 2014 roku zmarła babka powoda, T. K. (1), nie pozostawiając testamentu (akt zgonu T. K., k. 7).

Postanowieniem z dnia 9 grudnia 2015 roku Sąd Rejonowy I Wydział Cywilny w Otwocku stwierdził, że spadek po T. K. (1) na podstawie ustawy nabyli córka A. K. i wnuk E. K. w 1/2 każde z nich (postanowienie z 9 grudnia 2015 roku, k. 60).

Wartość nieruchomości gruntowej położonej w K. przy ulicy (...), w powiecie (...), w województwie (...) oznaczonej numerem hipotecznym (...) o powierzchni 346 m² dla której w Sądzie Rejonowym w Otwocku IV Wydziale Ksiąg Wieczystych prowadzona jest księga wieczysta o nr (...) bez obciążenia ograniczonym prawem rzeczowym wynosi

359.040 zł. Wartość ograniczonego prawa rzeczowego (prawa użytkowania obciążającego ww. nieruchomości na dzień 8 października 2010 roku wynosi 266.504 zł. (opinia biegłego rzeczoznawcy majątkowego, k. 145-160).

Sąd ustalił stan faktyczny w oparciu o załączone dokumenty, których prawdziwości żadna ze stron nie kwestionowała, wyjaśnienia stron, zeznania świadków oraz opinię biegłego.

W ocenie Sądu dokumenty będące podstawą do ustalenia stanu faktycznego w niniejszej sprawie są wiarygodnym materiałem dowodowym, gdyż żadna ze stron nie kwestionowała prawdziwości i autentyczności tych dokumentów, a w dużej mierze są to także dokumenty urzędowe, korzystające z domniemania prawdziwości.

Jako wiarygodne Sąd ocenił zeznania przesłuchanych w sprawie świadków. W zakresie uzależnienia T. K. (2) od alkoholu, jak i kontaktu powoda z dziadkami ojczystymi w zeznaniach świadków pojawiły się pewne rozbieżności. Ostatecznie Sąd uznał za wiarygodne zeznania świadków A. P., K. B., E. W., z których wynikało, że po popadnięciu przez T. K. (2) w alkoholizm nie wspierał on wystarczająco A. K. w opiece nad matką T. K. (1) oraz, że powód co do zasady nie miał kontaktu z dziadkami ojczystymi. Świadek S. S. wbrew zeznaniom pozostałych świadków wskazywał co prawda, że T. K. (2) opiekował się rodzicami, jednak w ocenie Sądu miało to miejsce przed utratą pracy i popadnięciem w nałóg.

Sąd zasadniczo nie znalazł także podstaw do kwestionowania wiarygodności zeznań złożonych przez pozwaną, ponieważ w większości znajdowały także potwierdzenie w złożonych dokumentach i zeznaniach świadków.

Opinię biegłego z zakresu szacowania nieruchomości i ruchomości Sąd uznał za miarodajny dowód w sprawie, ponieważ biegły sporządził opinię w sposób rzetelny i fachowy i należycie ją uzasadnił, a zarzuty powodów do opinii nie podważają w żaden sposób prawidłowości, a tym samym wartości dowodowej opinii.

Biegły wyczerpująco i przekonywująco uzasadnił swe stanowisko, a jednocześnie w opinii uzupełniającej wykazał bezzasadność zarzutów zgłoszonych do opinii przez powoda. Zdaniem Sądu wyjaśnienia biegłego w sporządzonej przez niego opinii uzupełniającej wskazują, że przyjęte przez niego transakcje porównawcze są właściwą bazą dla wyceny przedmiotowej nieruchomości i że wycena wartości rynkowej nieruchomości i ograniczonego prawa rzeczowego została dokonana przy przyjęciu właściwych cech i czynników korygujących, i stąd też nieruchomość została wyceniona w opinii biegłego prawidłowo.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Powództwo okazało się w przeważającej części uzasadnione.

Jego podstawą prawną był przepis art. 991 § 2 k.c. w zw. z art. 1002 k.c., jako że powód, będący spadkobiercą syna B. K. (1) oraz T. K. (1), a jednocześnie zstępnym B. K. (1) oraz T. K. (1), domagał się zasądzenia od pozwanej jako spadkobierczynie ustawowej B. K. (1) oraz T. K. (1) i będącej przez nich obdarowaną prawem własności nieruchomości położonej w K. przy ulicy (...), kwot 15.422 zł oraz 11.567 zł tytułem zachowku wraz z odsetkami.

Stosownie zaś do treści art. 991 § 2 k.c., jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia.

Art. 1002 k.c. stanowi zaś, iż roszczenie z tytułu zachowku przechodzi na spadkobiercę osoby uprawnionej do zachowku tylko wtedy, gdy spadkobierca ten należy do osób uprawnionych do zachowku po pierwszym spadkodawcy.

Pozwana podnosiła, że żądanie powoda jest sprzeczne z art. 5 k.c. z uwagi na brak kontaktu powoda ze zmarłymi dziadkami ojczystymi.

Uprawnienie z tytułu zachowku ma charakter prawa podmiotowego, stąd też w sprawie o zachówek nie jest wyłączone obniżenie wysokości należnej z tego tytułu sumy na podstawie art. 5 k.c. (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 1981 r., III CZP 18/81, LEX nr 2666), jednakże należy zauważyć, że orzecznictwo sądowe konsekwentnie uznaje możliwość obniżenia roszczenia o zachówek na podstawie art. 5 k.c. jedynie w pewnych szczególnych i wyjątkowych sytuacjach, podkreślając przy tym, że zachówek stanowi minimum zagwarantowanego udziału w spadku spadkobiercy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2014 r., IV CK 215/03, LEX nr 152889, wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 13 czerwca 2014 r., I ACa 820/13) Stąd też art. 5 k.c. do instytucji zachowku może być stosowany tylko w sytuacjach skrajnie rażącego zachowania uprawnionego względem spadkodawcy bądź tak drastycznej sytuacji zobowiązanego, że wykonanie uprawnienia do zachowku naraziłoby go na skrajny niedostatek bądź wręcz niesprawiedliwość (wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 27 marca 2013 r., I ACa 892/12, LEX nr 1353836). Należy jednak podkreślić, że art. 5 k.c. może prowadzić do ograniczenia roszczeń osoby uprawnionej do zachowku (wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 5 grudnia 2012 r., I ACa 1143/12, LEX nr 1289766, wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 13 lutego 2014 r., I ACa 302/13, LEX nr 1437868), ale nie może być podstawą oddalenia powództwa o zapłatę zachowku.

Rozpatrując ocenę roszczenia o zachówek przez pryzmat naruszenia zasad współżycia społecznego, trzeba mieć na uwadze to, że prawa uprawnionego do zachowku, przysługują mu ze względu na szczególnie, bardzo bliski stosunek rodzinny, istniejący między nim a spadkodawcą. Roszczenie o zachówek służy urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma względem swoich najbliższych oraz realizacji zasady, iż nikt nie może na wypadek swojej śmierci rozporządzić swoim majątkiem zupełnie dobrowolnie, z pominięciem swoich najbliższych. Celem instytucji zachowku jest bowiem ochrona interesów majątkowych wymienionych w art. 991 § 1 k.c. najbliższych członków rodziny przez zapewnienie im, niezależnie od woli spadkodawcy, a nawet wbrew jego woli, roszczenia pieniężnego odpowiadającemu ułomkowi wartości udziału w spadku, który by im przypadł przy dziedziczeniu ustawowym.

W ocenie Sądu brak jest możliwości zastosowania w niniejszej sprawie art. 5 k.c. z tego względu, że zachowanie powoda względem spadkodawców naruszało powszechnie społecznie akceptowane reguły i wartości moralne. Okoliczność, że po rozwodzie rodziców powód przez dłuższy czas nie utrzymywał kontaktów ze swoimi dziadkami ojczystymi wynikała z faktu rozstania się matki powoda z jego ojcem i wyprawdзки do Niemiec, a nie ze złej woli powoda. Nie można przyjąć, że powód był skonfliktowany ze spadkodawcami i że ich relacje były złe, a przy tym – że to powód ponosi winę za taki stan rzeczy. Należy też zauważyć, że dziadkowie powoda nie sporządzili testamentu, w którym wydziedziczyli powoda lub jego ojca. Skoro przy istniejących stosunkach z powodem tego nie uczynił, to nie odpowiadałoby zasadom współżycia społecznego pozbawienie powoda prawa do zachowku. Uznać zatem trzeba, że wolą spadkodawców nie było pozbawienie wnuka prawa do zachowku i w związku z tym powód jako spadkobierca ustawy (na podstawie art. 1002 k.c.) ma wszelkie podstawy prawne i moralne do przyznania mu zachowku.

Wobec powyższego Sąd uznał, że nie zachodzą podstawy do oddalenia powództwa w oparciu o art. 5 k.c.

Zgodnie z art. 995 § 1 k.c. wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu w chwili jej dokonania, a według cen z chwili ustalenia zachowku. Oznacza to, że jeżeli nieruchomości będąca przedmiotem darowizny została obciążona ograniczonymi prawami rzeczowymi, taki jej stan powinien być podstawą ustalenia wartości według chwili ustalania zachowku (wyrok Sądu Najwyższego z 13 czerwca 2013 roku, sygn. akt V CSK 385/12 – niepubl.).

W oparciu o niekwestionowaną opinię biegłego rzeczoznawcy Sąd ustalił zatem wartość darowizny w chwili jej dokonania (z uwzględnieniem wartości ustanowionego ograniczonego prawa rzeczowego) wynosiła 92.536 zł (wartość nieruchomości 359.040 zł – wartość ograniczonego prawa rzeczowego 266.504 zł). Bezsprene przy tym przedmiot darowizny należał do majątku wspólnego B. K. (1) (1/2 udziału) i A. K. (1/2 udziału), którzy wspólnie uczynili darowiznę na rzecz pozwanej.

Przechodząc zatem w pierwszej kolejności do roszczenia powoda o zachówek po B. K. (1) Sąd wziął pod uwagę, że w momencie jego śmierci dziedziczyli po nim jego żyjący: żona T., córka A. oraz syna T.. Zachówek po B. K. (1) dla każdego ze ww. spadkobierców kształtował się następująco:

- **T. K. (1)**

$1/3$ (udział w spadku) * **46.268 zł** (połowa udziału B. K. we własności nieruchomości) * $2/3$ (ułamek z wartości udziału spadkowego na podstawie art. 991 § 1 k.p.c., uznając, że była osobą w podeszłym wieku, niezdolną do pracy) = **10.281,77 zł**

- **A. K.**

$1/3$ (udział w spadku) * **46.268 zł** (połowa udziału B. K. we własności nieruchomości) * $1/2$ (ułamek z wartości udziału spadkowego na podstawie art. 991 § 1 k.p.c.) = **7.711,33 zł**

- **T. K. (2)**

$1/3$ (udział w spadku) * **46.268 zł** (połowa udziału B. K. we własności nieruchomości) * $1/2$ (ułamek z wartości udziału spadkowego na podstawie art. 991 § 1 k.p.c.) = **7.711,33 zł.**

Sąd uznał za udowodnioną okoliczność, że za życia B. K. (1), ojciec powoda T. K. (2) otrzymał darowiznę w wysokości 60.000 zł. W związku z powyższym zachówek po B. K. (1) przysługujący ojcu powoda został skonsumowany kwotą 60.000 zł. Inaczej mówiąc na powoda nie mogło przejść roszczenie o zachówek po dziadku B. K. (1) w trybie art. 1002 k.p.c., bowiem roszczenie T. K. (2) zostało zaspokojone poczynioną na jego rzecz darowizną w kwocie 60.000 zł.

W związku z powyższym należało, oddalić powództwo E. K. w zakresie, w jakim dochodził zachowku po B. K. (1).

Odnośnie roszczenia powoda o zachówek po babce T. K. (1) Sąd miał na uwadze, że po jej śmierci uprawnionymi do zachowku nie był wyłącznie powód E. K. (na podstawie art. 1002 k.c.), ale również pozwana A. K..

Zachówek po T. K. (1) dla każdego ze ww. spadkobierców kształtował się zatem następująco:

- **A. K.**

$1/2$ (udział w spadku) * **46.268 zł** (połowa udziału T. K. we własności nieruchomości) * $1/2$ (ułamek z wartości udziału spadkowego na podstawie art. 991 § 1 k.p.c.) + $1/2$ (udział w spadku) * **10.281,77 zł** (zachówek przysługujący T. K. po B. K.) * $1/2$ (ułamek z wartości udziału spadkowego na podstawie art. 991 § 1 k.p.c.) = **14.137 zł**

- **E. K.**

$1/2$ (udział w spadku) * **46.268 zł** (połowa udziału T. K. we własności nieruchomości) * $1/2$ (ułamek z wartości udziału spadkowego na podstawie art. 991 § 1 k.p.c.) + $1/2$ (udział w spadku) * **10.281,77 zł** (zachówek przysługujący T. K. po B. K.) * $1/2$ (ułamek z wartości udziału spadkowego na podstawie art. 991 § 1 k.p.c.) = **14.137 zł.**

Biorąc zatem pod uwagę powyższe Sąd zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 14.137 zł tytułem należnego mu zachowku po babce ojczystej T. K. (1) o czym orzekł w pkt 1 sentencji.

Odnosząc się do kwestii odsetek Sąd zważył, że problematyka wymagalności roszczeń o zapłatę zachowków była początkowo sporna w doktrynie i orzecznictwie (por. P. Księżak „Zachówek w polskim prawie spadkowym” LexisNexis, W-wa 2010, str. 422 i nast.; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 18 listopada 1997 r., sygn. akt I ACa 690/97), lecz obecnie przeważa stanowisko, oparte na judykatach Sądu Najwyższego, podzielane przez Sąd orzekający w sprawie, że również w sprawach o zachówek roszczenia mają charakter bezterminowy, zatem dłużnik winien je spełnić niezwłocznie po wezwaniu, zgodnie z art. 455 k.c. (ibidem, str.425). Odsetki za opóźnienie w zapłacie zachowku

należą się zatem uprawnionemu dopiero od daty wezwania do zapłaty (tak też Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z 23 marca 2007 roku, sygn. akt VI ACa 1285/06).

W niniejszej sprawie powód nie przedstawił dowodu przedsądowego wezwania pozwanej do zapłaty. W konsekwencji, w realiach stanu sprawy należało przyjąć, że pozwana znalazła się w zwłoce dopiero od dnia następnego od daty doręczenia jej odpisu pozwu (poświadczenia odbioru k.33). W związku z powyższym Sąd zasądził odsetki od dnia następnego od daty doręczenia pozwu, a więc od 28 stycznia 2015 roku, oddalając jednocześnie powództwo w zakresie zasądzenia odsetek od dnia wniesienia pozwu.

Wobec cofnięcia pozwu przez powoda w zakresie żądania z tytułu zachowku kwoty powyżej 15.422 zł oraz 11.567 zł Sąd umorzył w tej części postępowanie co do kwoty 78.233,00 zł (105.222 zł – 26.989 zł), o czym orzeczono w punkcie 2 wyroku (art. 355 § 1 k.p.c.).

W pkt 4 wyroku rozstrzygnięto o zasadzie ponoszenia przez strony kosztów procesu. Na podstawie art. 100 k.p.c. dokonano stosunkowego rozdzielenia kosztów procesu ustalając, która ze stron i w jakim zakresie proces wygrała (przegrała). Powód wygrał proces w 52%, a więc powinien ponieść 48% kosztów procesu. Pozwana natomiast wygrała proces w 48%, a więc powinna ponieść 52% kosztów procesu. Zgodnie z art. 108 § 1 zd. 2 k.p.c. pozostawiono szczegółowe wyliczenie kosztów procesu referendarzowi.

(...)